

Caspar Mauritius Nicolaus Botius

De Mysterio Trinitatis Ex Utroque Testamento Coniunctim Asserto, Exercitatio Historico-Theologica tum thetik tum antithetik ex parte etiam apologtik

Rostochi[i]: Richelius, 1657

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn740012819>

Druck Freier Zugang

Ru. Med. 1657
Casper Mauritius
Vot. Nicolaus Dotius

DE
MYSTERIO
TRINITATIS EX
UTROQUE TESTA-
MENTO CONJUN-
CTIM ASSERTO,

*Exercitatio Historico-Theologica
ἱστορικὴ καὶ θεολογικὴ ex parte etiam ἀπολογικὴ.
Quam*

Propitio Numine
Consentiente Facultate Theologicâ

SUB PRÆSIDIO
SPECTABILIS p. t. DECANI
VIRI

Admod. Reverendi, Amplissimi & Excellentissimi

DN. CASPARI MAURITII

SS. Th D. celeberrimi, ejusdemq; Professoris ordinarii,
ad D. Mar. Past. & Rostoch. Superintendentis meritissimi,
Præceptoris, Fautoris ac Promotoris sui æter-
nùm venerandi,

IN AUDITORIO MAJORI

Die VI. Junii horis antemeridianis

Examini publico subiect

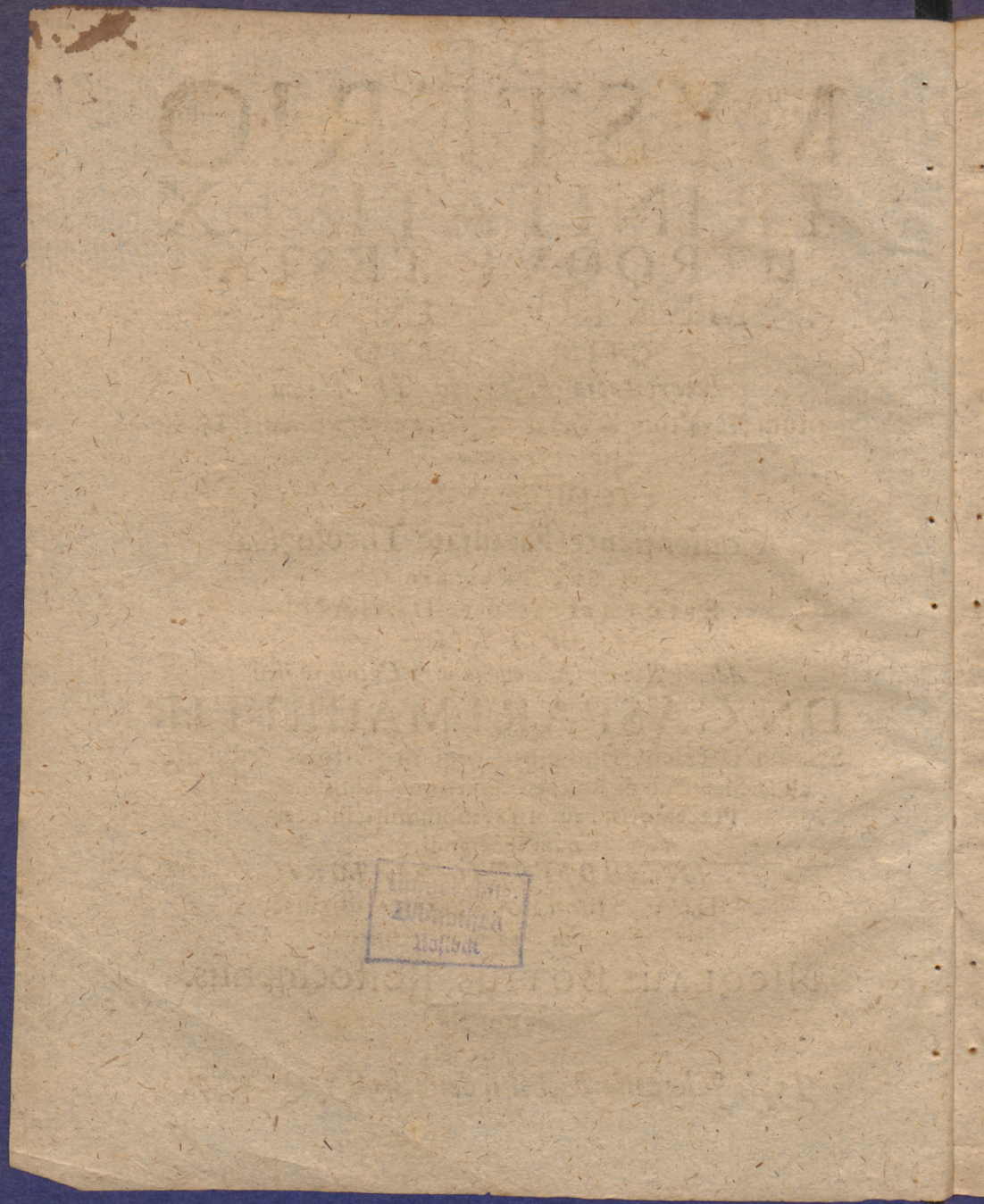
NICOLAUS BOTIUS, Rostochiensis.

✠(o)✠

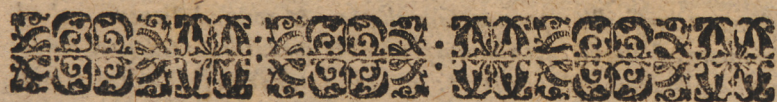
ROSTOCHI,

Typis Johannis Richelii, Senatûs Typogr. 1657.

1657

UNIVERSITÄT
ROSTOCK
BIBLIOTHEK

§. 1.

Inscription sive Titulus

presentis Disputationis est de
MYSTERIO TRINITATIS EX
UTROQUE TESTAMENTO
CONJUNCTIM ASSERTO.

Mysterium communiter derivatur
ὑπό τὸ μύεν vel μύεσθαι. Nonnemo
de Termino Vitæ Disp. II. cap. 4. §. 8
Mysterium non ὑπό τὸ μύεν i. e. sacris

initiate, sed ab Ebræo מוסר latere seu occultum esse descendere
dicit. Verum præterquam quod illorum, qui derivant à Græco
μύεν vel μύεσθαι, deductio introducatur à primitivo falsò iis im-
posito, non patitur ab eo deduci recepta vocabuli MYSTERII
significatio nec regularis formatio. Non esse autem ab Ebræo
מוסר ratio in mundo est. Scribendum enim fuisset apud Græcos
μυστήριον: Sigvidem מ Ebræorum in serie Alphabeti respondet θ,
Græcorum.

§. II. MYSTERIUM rem quamlibet arcanam & abstru-
sam denotat. Ex usu verò LXX. Dan. II. comm. 18. & 19 & Scri-
ptorum N. T. Rom. II. com. 25. Eph. V. com. 32. &c. rem significat,
quæ propriis viribus absque S. Spiritus revelatione cognosci aut
indagari non potest. Hæc ratione omnes fidei articuli sunt My-
steria. Eminent tamen inter omnes de INCARNATIONE
Unus, de TRINITATE alter. Egregia in hanc rem sunt verba Svaretz
d. XXX. Metaph. f. 17. n. 29. *Si humanum ingenium solo lumine natura
discurreret, vel nunquam incideret in similes quæstiones de impossibilitate
eorum mysteriorum, quia etiam in notitiam apprehensivam eorum non
deveniret, vel certè, si audiendo aliquid, vel alio casu in eas incideret, ex-*

istimaret inesse illis repugnantiam aliquam & contradictionem, vel ad summum, si aliquis esset nimium prudens & cordatus, intelligeret se non posse de illis rebus iudicium ferre: quia in natura non sunt ulla principia, quæ directè ostendant in his rebus non esse repugnantiam, nec etiam sunt aliqua, quæ sufficienter repugnantiam ostendant.

§. III. Conati sunt è Christianis nonnulli (Mornæus de V. R. C. cap. V. & VI. cui satisfacit B. D. Jacobus Martini Qvæst. Phil. Disp. V. qvæst. 7. Keckermannus lib. I. Syltem. Theol. cap. 3. quem ob id reprehendit B. D. Meisnerus part. I. Phil. Sobr. sect. IV. cap. 9. q. 2. & Gerhardus in med. Stud. Theol. p. 113. annumeravit abusus Philosophiæ. Post hos de tali audaciâ conqueritur Magnif. Dn. D. Dorscheus Vend. Interv. pro M. T. cap. XVII. sed refutavit celeb. Dn. D. Musæus Disp. peculiari in fine tract. de Usu Princip. &c. adjectâ. Keckermannus Vindicem habuit Vedelium in Rationali Theologico. Sed Wendelinus in System. Theol. Maj. p. 210. hunc esse verborum illius sensum, quemadmodum adducunt Meisnerus, Gerhardus, non negat: Et Patronum habuerunt D. Musæum de Usu Princ. &c. lib. I. c. 23. p. 217. seq. Hugo Victorinus & alii quorum argumenta recenset & diluit D. Vekenius Prof. Colonienfis de DEO Trino d. XXXV. p. 566.) mysterium Trinitatis è lumine naturæ demonstrare. Sed conatus illorum frustra est.

§. IV. Mysterium hoc etiam in Gentilitatem manasse communis fert sententia & ostendere nititur testimoniis in medium allatis ex scriptis Zoroastris, Orphei &c. Elias Schedius de DIS Germ. Syng. I. cap. 12. p. 220. Qvod, si tale quid concedendum, non lumini naturæ, sed vel ipsarum scripturarum lectioni vel aliorum relationi acceptum ferendum.

Nota: Elias Schedius de DIS Germ. Syng. I. cap. 12. p. 222. ut probet Trinitatem gentilibus non fuisse ignotam, inter alia adducit testimonium ex Trismegisto. Verum Trismegisti scripta esse ὁ ἑνὶ θεῷ ἑνὶ λόγῳ ἑνὶ υἱῷ probat Isaac. Casaub. Exercit. ad Appar. Annal. Baronij. XVIII. p. 66. seq. quem hac ipsâ in re adducunt Dn. D. Dorscheus Vend. Interv. pro M. T. cap. XXI. §. 12. Dn. D. Waltherus Prof. in Ep. ad Ebr. p. 15. nec latum, quod dicitur, unguem ab eo recedunt. Meminit etiam Dionys. Areopag Ep. VII. ad

VII. ad Polycarpum, quod transeat: cum scripta illa supposititia à Chemnitio L. T. de DEO p. 25. Gerharde de SS. p. 139. §. 376. de N. D. p. 209. §. 11. p. 286. §. 192. & c. Vossio de Idol p. XI. & c. Calixto de duab. quest. §. 58. J. Martini Exerc. Met. p. 536. Meisnero Dec. I. Anthropol. S. p. 82. Glassio Phil. S. lib. I. p. 299. Chamicro Panstrat. Cathol. Tom. I. lib. 6. c. 5. n. 5. Forbesio Instrucl. Historico-Theol. lib. I. Schrödero Apod. de Imag. §. 83. Rheinboht contr. Keddén aliquoties. Davide Christiani cens. in Ep. Irenicam Rosenthals & c. etiam sub ejus nomine citentur. Non item quando p. 227. Dionysio Pseudareopagite, ut eum vocat Dn. D. Dorscheus T. Z. cap. I X. §. 194. Pseudo Dionysio & Dionysio non Areopagite ut Cl. Salmasius Appar. ad primat. Pape. p. 83. tribuit librum de Trinitate. Cl. Gerh. Joh. Vossius lib. VII H. P. part. II. p. 749. Dionysium dictum Areopagitam Valentiniani tempore vixisse sibi videri verisimile dicit. Lib. VII. verò ejusdem H. P. part. I. p. 724. illum Theodosii Junioris (Magni credo, siquidem hic Valentinianum It. pressò insecutus est pede. At inter Valentinianum II. & Theodosium Juniorem aliquam multi intermedij reperiuntur anni.) tempore vixisse verisimilibus se adduci conjecturis dicit. Clarissimus Φιλόλογος dum in vivis erat D. Calixtus de duabus quest. §. 58. illum vix ante quintum seculum vixisse conjicit. Ceterum acquiesco judicio Magni nostri Chemnitij Omr. delect. Patrum prefixa LL. TT. Hoc constat apud omnes, inquit, non esse certis auctoris: nec quo tempore sint scripta facile colligi potest.

§. V. Platonicos agnovisse SS. Trinitatis mysterium, ductu nimium & instinctu naturali, non asserendum dicit Cl. Dn. M. Watsonius Dissert. de Subst. immob. & mob. §. 12. Clüverus in primo Germ. antiquæ cap. XXIX. vult priscos Germanos, eò quòd Casar lib. VI. belli Gallici de Diis illorum scribat: Deorum numero eos solos ducunt, quos cernunt & quorum aperte opibus juvantur Solem, Vulcanum & Lunam: sub istis numinibus coluisse Trinitatem. Sed negat Gerh. Joh. Vossius lib. I. de O. & P. Idol. cap. XXXVII. p. 271. Utrumque de aliis, sive Græci sint sive Sicili, seu Barbari leu Romani negare ausim.

§. VI. Exemplum de Ente ejusq; affectionibus, quod mutatur ab iis, qui scripsere *τὸ μὲν & τὸ φύσις* ad probandam personarum Trinitatem contra Adversarios nihil valet. Ens enim essentia divina, affectiones verò attributis respondere conferenti patebit. Nec de animâ ejusq; facultatibus: ubi, etsi unaquæque facultas suam habeat proprietatem, nihilominus una manet anima, quod jam olim concedebat Sabellius.

§. VII. Ad differentiam aliorum mysteriorum & præprimis Mysterii INCARNATIONIS, articulus de DEO TRINO dicitur Mystrium TRINITATIS. Vocabulum TRINITATIS etsi non sit *ἀπλῶς ἐκ ἑνός*, non est simpliciter *ἑνός*. Habeatur in Scripturâ licet non in abstracto, tamen in concreto I. Joh. V. v. 7.

§. VIII. TRINITAS hoc loco non accipitur, ut significet Unum, quasi Pater, Filius & Sp. S. nuda sint nomina uni personæ diversis temporibus imposita, ut statuit Praxeas, Noëtus, Sabellius, Priscillianus, Theodoricus Philippi Anabaptistarum Coryphæus: sed trium suppositorum Unitatem essentialem.

Nota: Baronius ad A. C. 428. n. 25. Priscillianistas denominationem sortitos à Priscillâ non à Priscilliano asserit: Montanistæ seu Priscillianistæ, inquit, sic dicti à Priscillâ non à Priscilliano. Sed contrarium testatur Augustinus ad Quod vult DEUM heres. LXX. Priscillianistæ, quos in Hispania Priscillianus instituit maximè Gnosticorum & Manichæorum dogmata permixta sectantur. Schultetus in Med. Theol. Patrum p. 588. analys. Scriptorum Epiphani, ex quo dubio procul hoc habet Baronius, agens de Priscillianis, meminit etiam Priscille. Sed p. 726. hunc Epiphanium in Chronologicis & historicis narrationibus multum sæpè ab aliis discrepare, dicit. If. Casaub. in Exerc. anti-Baron. p. 112. 2. p. 3-8. 2. Et c. lapsus aliquot ejus notat D. Calixtus in Hist. Mag. p. 12. idem facit. D. Fewrbornius item Disp. de Agnoet. V. & R. p. 9. §. 13.

§. IX. Quamquam nullum nomen satis explicare possit quid ista tria Pater, Filius & Sp. S. in DEO sint; melior tamen distinctionis gratiâ, aliis etiam expressa reperitur TRINITAS. Apud Græcos

Græcos ὑποστάσεις, ὑποστάματα & πρόσωπα audit. Latinis in usu est, eam vocare personas & vocabulo Græco sed latinitati donato Hypostases.

§. X. Non convenit autem inter Theologos de vocabulo ὑποστάσις, quo sensu scriptura illam usurpat. B. D. Chemnitius L. T. de tribus perl. div. p. 36. dicit de loco Ebr. I. v. 3. *quod nunc in Ecclesiâ usitatè ἑστὶν vocamus, ὑποστάσιν ibi appellari.* Contrarium tenet B. D. Horneus-Expos. lit. v. 3. cap. I. Ep. ad Ebr. Ut concilietur horum virorum apparenter pugnans sententia, dicendum, filium esse imaginem personæ, ut nihilominus sit essentiæ *καρὰ φύσιν*.

§. XI. Scriptura quidem utitur Ebr. I. v. 3. sed non plus vice simplicis sensu intento. Sed quod dicitur Pater est Persona, Filius est Persona, Sp. S. est Persona: vel, ut retineam verba Symboli Athanasiani (quod tamen Athanasii esse negat, nec immerito Vir magnus Gerh. Joh. Vossius Dissert. II. de tribus Symb. §. XI. p. 45. Excell. D. Calixtus admonit. de Symb. Apost. subjunctâ libris de Doctrinâ Christianâ, Fide & Symbolo Augustini, ut & Vincentii Lerinensis communit: *Existimo de Symbolo Athanasiano, inquit p. 279. non ab Athanasio confectum, sed à discipulis doctrinam ejus summatim ob oculos ponere volentibus*) Ἄλλῃ ἐστὶν ὑπόστασις τῷ πατρὶ, ἄλλῃ τῷ υἱῷ, ἄλλῃ τῷ ἁγίῳ πνεύματι. *Alia est persona Patris, alia Filij, alia Sp. S. hoc factum ab Ecclesiâ.*

Nota: Non nemo de Symb. Apost. cap. IX. §. 24. p. 78. ob crudeliam istum canonem: Si quis vult salvus fieri &c. Gerh. Joh. Vossium in gratiam Arminianorum istas concinnasse Dissertationes dicit. Alius declar. Apol. de laudibus Arminij §. 111. p. 105. Cl. Gerh. Joh. Vossius, inquit, numeratur vulgò inter Arminianos, & nisi me communis rumor fallit, Remonstrantibus ortum debet. Verum Forbesius Doctor Calvinianus judicium illius super instruct. Historico-Theol. requisivit & operi præfigi curavit. In illo verò Gerh. Joh. Vossius ita: Confido, qui antea dissenserunt, his lectis, conventuros non paucos, saltem in illis religionis capitibus, super quibus in sex Conciliis universalibus vel Africanis etiam & Arausionensi olim convenit. *Qui novit Acta illorum Conciliorum, illum Arminianismum reum agere*

agere nefas ducet. Et si illi fuisset additus, iudicium illius non requisivisset Forbesius. Calvinianis quoque absque ullâ tergiversatione accenset Excell. Dn. D. Hülsem. in *Jud. de Calixt. desit* §. 6. D. Voëtius in *de Symb. Apost.* vocat *Dissertationes istas eruditum scriptum.* Quid multis? De seipso tale perhibet testimonium lib. 1. de O. & P. Idol. c. XXXVII. p. 271. Unum, verum, æternum DEUM in Trinitate sanctè credo. Ea propter subinde insequentibus pro ipsius, quod spectat hunc articulum orthodoxia ex scriptis quæ sunt genuinus ipsius fœtus: & Dionysii Vossii magni Patris hanc degeneris filij notis in R. Mosi Maim. unum atque alterum adscribam testimonium.

§. XII. Ethnicos quoque suam Hecaten vocasse *Ἥκατα* testatur locus chariclidæ apud Athenæum in VII. *Δέσποιν' Ἐγὼ τὴν Ἥκαδιν, Ἥκατοφες, Ἥκατοπαι, Ἥκαταις καὶ ὁμοῖα.* Domina Hecate Trivia, triformis, triplici facie, quæ mulceris triglis. Ac Maronis est l. V. *Æneid.*

Tergeminamq; Hecaten tria Virginis ora Dianæ.

Verum ab his non didicit Ecclesia, nec hanc imitati sunt illi. Rursum: non est ea mens Ethnicis, quæ est Ecclesiæ. Variorum autem varias explicationes vide apud Frid. Taubm. ad l. c. Virgilii.

§. XIII. Non sunt quoque silentio involvendæ, quæ olim de vocabulis *ὑπεστάσεις* & personæ inter Ecclesiam Orientalem & Occidentalem subortæ rixæ fuerint. Græci, quod tota secularium literarum Schola nihil aliud *ὑπεστάσις* nisi *ἑστίαις* novit ut inquit Hieronymus Ep. 57. ad Damas. videbantur Latinis voce *ὑπεστάσεις* tres *ἑστίαις* sive essentias statuere. Latini verò Græcis vocabulo personæ inter Patrem, Filium & Sp. S. non realem, sed solum rationis discrimen agnoscere: eò quod persona certi muneris respectum denotet. Quæ rixæ tantâ animorum exacerbatione fuere continuatus, ut periculum esset, ut scribit Gregor. Naz. de laudibus Athanasii, ne orbis terrarum fines unâ cum Syllabis à se distraberentur. Progressu tamen temporis, cedentibus Patribus Græcis Latinis, eò res devenit, ut hi more Græcorum tres hypostases: illi verò ad imitacionem Latinorum tria *ὑπεστάσις* dicerent. Initium factum tempore

pore Athanasii. Cujus etiam operâ arduum hoc negotium est compositum. Plenior tamen horum vocabulorum sine discrimine usus, paulò post Hieronymi tempora obtinuisse videtur. Is enim l.c. dicere *tres hypostases* adhuc vetuit. Cl. Salmasius in funere L. H. p. 208. ad tempora Phrynichi refert.

§. XIV. TRINITAS hæc solidis utriusq; Testamenti dictis jam est probanda. Probatur autem eadem ipsa, ut alicubi ordinat gravissimus Theologus Dn. D. Waltherus I. primariò per evidentem illationem. II. Secundariò per pluralitatis locutionem Gen. I. v. 26. Gen. III. v. 22. Gen. XI. v. 7. III. Indirectè per probatorum illustrationem. Caterùm, missis duabus posterioribus classibus è solâ primâ contra pertinacem adversarium, qui Mysterium Trinitatis in dubium vocat, argumenta desumi debent.

§. XV. Dubium a. alicui oriri posset, an in Scripturâ utriusque Testamenti solida & adversariorum convincentia reperiantur dicta? cum V. T. ea sit natura, ut quod in N. T. patet, in illo lateat. Unde est, quod nonnulli dicunt, illud ibidem insinuari, innui.

§. XVI. Sunt verò I. qui dictis & testimoniis V. T. adhiberi solitis vim probandi propè omnem adimunt. B. D. QVISTORPIUS in Annot. Bibl. ad Ef. VI. v. 3 *Ex voce, Sanctus, ter repetitâ, argumentum, quod pertinacem adversarium constringat, peti non posse, dicit. Pl. Rev. Dn. D. Michaelis Prof. Gryphisw. §. 27. Disp. Inaug. ibid. Anno 1652. de hac materiâ habitæ, dicit, argumenta, quæ ternâ repetitione nominum vel elogiorum divinatorum (Ef. VI. v. 3. Num. VI. v. 24. seq.) Mysterium hoc non perfunctoriè videntur adumbrare, non adeò apodictica esse, ut in iis seorsim quis acquiescat.*

§. XVII. Cl. Dn. D. Glassius Christol. Mosaic. Disf. I. quæst. 2. §. 26. p. 13. E plurali *אלהים* constructo cum verbo singulari *ברך* inter Christianos præsertim non quidem I. præcisè Trinitatem, sed personarum pluralitatem: nec II. solitariè, sed aliis Scripturæ oraculis quasi vestito probari asserit.

Nota: Sixtinus ab Amama lib. I. antibarb. bibl. p. 174. Petrum Lombardum, qui floruit sub medium sæculi XII. *ὁ ὁμολογῶν* Theologiæ è Patrum sententiis concinnatum Magister sententiarum dictus

B

primùm

113 primum omnium illud **אֱלֹהִים** **אֱלֹהִים** pro personarum pluralitate probanda usurpasse dicit. Quod faciunt etiam plerique omnes Interpretes in suis annotationibus ad hunc locum Gen. Verum ante hunc Lombardum Hebrae lingua ignarum jam adhibuisse testimonij loco Petrum Abelardum ostendit D. Calixtus de duab. qv. §. 12. Unde notanter D. Glasius l. c. §. 27. ait: Petrus Lombardus primum omnium, ut videtur, asseruit. Nota II. Scrupulus, quoniam D. Glasius l. c. Lombardo injicit & me arguet: Si in Mosis verbis, inquit, in principio creavit **DEUS** coelum & terram, per principium intelligitur Filius, (de hoc §. 23.) per **DEUM** Pater, id quod prima ratio sibi vult; non potest in ratione secundâ, per nomen **DEI** Elohim denotari personarum pluralitas, & vice versâ.

§. XVIII. Quod attinet 1. Eruitur personarum pluralitas secundum alios, si explicetur vel per **δωκεν**, creavit unusquisque ex Elohim. Hoc modo etiam Drusius ad locum Jobi cap. XL. v. 10. Scholiatur: bellua comedit: est sensus, unusquisque belluarum. Vel per **συνεστη**; Creavit is, qui est plures Elohim, vel plures continet personas divinas.

§. XIX. H. Grotius in Explic. Decalogi p. 26. **ἐκκλητικῶς** explicat. Quando Elohim conjungitur cum verbo singulari, fieri hoc, inquit, **καὶ ἐξέστη** per appositionem sed **ἐκκλητικῶς** defectivam. H. inquam, Grotius. Quem Virum, uterque Vossius (a, Hülsemannus (b, Seldenus (c, Conringius (d, Elsnerus (e, Joh. Tob. Major (f, Henichius (g, Gisb. Voëtius (h, Ernstius J. C. & Prof. Soranus (i, Cocceius (l, Boxhornius (m, Gronovius (n, summis laudant laudibus. A nullis tamen tum ex his tum ab aliis, præterquam quod fuerit **πολυτάγμων** teste D. Danhawero (o, & in religione varius Simplicio Verino verè Cl. Salmasio (uti agnoscunt Pl. Rever. Dn. Præses in F. C. Exerc. VII. §. 4. p. 192. & Cunaus de Schismatis &c. remedio lib. II. cap. 2. ipsum libri de Transubstantiatione autorem: Cujus & Epist. ad Justum Pacium perscriptæ non alium sed unum esse & eundem, tum finis hujus & initium illius, tum utriusque conformitas styli & alia **κατασκευα** indubitat.

bitatō confirmant. Quid? quod in frontispico Epistolæ nuperæ edit Argent. legitur, id ipsum satis superq; testatur. Utriusque verò & libri de Transubstantiatione & Epistolæ autorem statuit Cl. Salmasius Excell. Dn. D. Dorscheus Exerc. ad Conc. Nic. I. p. 192.) insinulatur expressè tum seorsim Papismi (p, Socinianismi (q, Arminianismi (r, Judaismi (s, à D. Hulsemanno (t, D. Voëtio, D. Bönig pridem Theol. Prof. Gryphisw. jam Superintend. Razeburg. & Meclenburg. generali, D. Joh. Smidio, tum conjunctim à D. Calovio (u. Ut taceam alia ipsius *παραλογισμα*, quæ detegunt Cl. Salmasius (x, Gisbert. Voëtius (y, Bœclerus (z. Hoc tamen loci nil quod culpandum commisit. Nam nomen *אלהים* quod hic omittitur cap. II. v. 4. §. 7. &c. cap. III. v. 1. &c. exsertè ponitur & hic subaudiendum indicio est. Et rectè sonat expositio: *אלהים* qui est *אלהים* vel plures continet personas creavit.

- (a) Gerb. Joh. Vossius lib. I. de O. & P. Idol. p. 143. & lib. IV. p. 1405. Harmon. Evang. de Passione &c. lib. III. c. 2. §. 8. p. 369. Dionys. Vossius notis in lib. R. Moysi Matm. p. 79. (b) Harmon. Apost. SS. Pauli & Jacobi de Instit. §. 101. (c) de Syned. Vet. Hebr. lib. I. c. 7. (d) Exerc. de Imp. Rom. Germ. §. 8. & 55. (e) *παροισμα* explanat Ps. I. præmissa c. 2. (f) in dedicatione præfixa dissertationi opposita ipsius orationi pro defunctis. (g) de Majestate civili p. 34. (h) part. II. Dissp. disp. de Temporalis potestate Pape p. 800. & Dissp. de Atheismo part. IV. p. 171. (i) in *Σαδδα*. cap. III. p. 38. (l) confid. cap. I. Joh. p. 39. (m) Omt. p. 226. (n) lib. III. Observ. cap. 23 p. 263. (o) Hypop. Pygmon. Paul. Sect. III. §. 14. (p) Epist. ad J. Pacium p. 2. (q) Hulsem. Harmon. Apost. §. 179. Voëtius Paralip. ad part. I. p. 157. (r) Bönig de Justific. cap. II. §. 2. & 23. (s) Cl. Salmasius Ep. ad J. Pacium p. 2. Joh.-Tob. Major. de N. & C. A. §. 172. Voëtius part. I. Dissp. disp. de Patribus &c. p. 2. §. 1. p. 88. & Dissp. de Neceß. & util. dogm. de SS. Trin. p. 459. & 474. (t) Joh. Smidius Dissp. de Evang. §. 4. & 8. (u) pad. Theol. p. 219 & alibi. (x) Ep. ad J. Pacium p. 1. (y) de adventu Messie p. 61. (z) In Minoe maris Domino p. 8. §. XX. D. Cocceius confid. Principii Evang. Joh. p. 39. hanc putat esse mentem H. Grotii, ac si *אלהים* sit pro *אלהים*

DEUS Deorum. Verum tum non est appositio. Cl. Gerh. Joh. Vossius in Gram. min. p. 193. *interdum appositionem fieri casu genitivo per antiptosin vel Enallagen casus dicit*, sed exemplis classicorum Scriptorum autoritate nixis destituitur. Certè Melanchthon & qui ejus Grammaticam recognovit Smidius, Rhenius &c. talis appositionis non meminerunt. Nec credibile est etiam si concederetur, H. Grotium appositionem per antiptosin vel Enallagen casus intellexisse. Laterem igitur lavat D. Cocceius.

§. XXI. Quod attinet z. ubi dicit D. Glassius ex dicto **אֱלֹהִים** non solitariè, sed aliis Scripturæ oraculis quasi vestito probari pluralitatem personarum, inter Christianos præsertim: id volunt quoque plurimi è Theologis nostratibus. Adstipulantur è Calvinianis Rivetus Exerc. I. in Gen. Voetius p. I. de creat. p. 566. Wendelinus System. Theol. Maj. p. 210. conf. p. 202.

§. XXII. Alii II. ex V. T. contra pertinacem adversarium illud probari posse, planè inficiantur. Sunt III. aliqui etsi non negent contineri in N. dicta Trinitatem insinuantia, à dictis tamen N. T. clarioribus faciendum initium contra obstinatum adversarium svadent. Quæ mihi blanditur sententia est, quam in frontispicio posui, ex utroq; Testamento conjunctim sumenda testimonia..

§. XXIII. Primum testimonium suppeditat Moses Gen. I. v. 1. seq. R. P. Philippus à sanctissimâ Trinitate in I. part. D. Thomæ Disp. IV. dub. I. p. 607. ibi voce DEI, Principio & Spiritu DEI designari Trinitatem dicit. Rectius D. Lyserus de Relig. Israel. part. spec. §. 21. p. 691. *In essentia unitate*, inquit, *personarum Trinitas se manifestavit. Pater ut principium in Trinitate principium rebus omnibus extra nihil concedendo: Filius ut principium de principio loquendo in creatione & in Paradiso cum Adamo: Sp. S. aqvis incubando.*

§. XXIV. Patrem voce DEI denotari extra controversiam est. Filius se manifestavit loquendo: quo respicitur ad toties illud repetitum DIXIT Gen. I. Et eo ipso indicari directè, probat B. D. Jacobus Martini part. II. Disp. Theologico-Scholasticarum in art. I. A. C. p. 101. Sed parum fortiter. B. D. Gerh. LL. TT. de Myst. Trin. §. 122. p. 367. dicit unâ cum verbo mandati denotari verbum substantiale. D. Dorſcheus Pentatec. Disp. II. §. 26. *connotari & innui.* D.

nu. D. Danhawerus Hodof. Phanom. III. p. 191. & Christeid.
Phanom. II. πρὸς 9; p. 17. *connotari vel potius prenotari*, D. Ottonis
Disp. I. de DEO Verbo §. 1. *consignificari*.

§. XXV. D. Gerhardus l. c. id inter alia constare dicit ex in-
fallibili interpretatione Joh. I. v. 1. seq. consentiunt H. Grotius ad
c. I Joh. A. Rivetus Exerc. I. in Gen. In collatione Joh. & Moſis loco-
rum tria attendenda videntur. I. Subjectum. Subjectum apud Joh.
est λόγος. Quidmodo hoc sit vertendum non una omnium est sen-
tentia. Erasmus, Calvinus, Beza, Pagninus vertunt sermonem.
Alii plerique omnes verbum reddunt. Coccejus in cap. I. Joh. re-
ctius sermonem quàm verbum reddi dicit. Econtra Lyſerus in
cap. I. Joh. rectius verbum quàm sermonem. Subjectum apud
Moſen continetur in πάλιν DIXIT. Quid hic attendendum II est
effectus. Omnia, inquit Joh. per ipsum facta sunt, & sine ipso fa-
ctum est nihil, quod factum est. Gen. I. est verbum DIXIT. *Verba*
DEI, inquit B. Lutherus comment. in Gen. I. cap. *res sunt & non*
nuda vocabula. Egregiè sonant versus, quos cecinit Dn. D. Dor-
scheus ad Disp. I. cit. Dn. D. Ottonis.

Dixit ab æterno DEUS atque in tempore dixit.

Et quod ab æterno, in tempore dixit IDEM.

Sed quod ab æterno dixit, generatio fili est,

Illius immensi atque illius unigena.

Quodq; in tempore dixit, id est productio rerum,

Quæ non conspicuæ conspicuæq; simul.

Illibi, quod genitum est, est non effabile verbum,

Quod rebus potius, causaq; rebus erat.

Hic, quod productum est, res est, ubi maxima verbo

Indiget, & verbum dicere pauca potest.

Ultimum quod hic attendendum est illimitatum & irreſtrictum
illud principium. Reliquorum rationes II. cc. legi possunt.

§. XXVI. Per Spiritum DEI significatur tertia divinitatis
persona. Et hanc designari velle ſaniores Theologos, inquit Iſa-
ac Caſaub. Exerc. I. ad Appar. Annal. Baronii p. 73.

§. XXVII. Alterum testimonium exhibet David Ps. XXXIII.

7. 6. Verbo Domini cæli firmati sunt, & Spiritu oris ejus omnis exercitus eorum. Notant nonnulli discrimen inter מַלְאָכִים & מַלְאָכִים. Et illud cum usurpatum esse notam, agi de Filio DEI. Sed nota illorum non meretur observationem.

§. XXVIII. Tertium extat Es. LXIII. v. 7. 8. 9. & 10. Ibi Jehova, Angelus faciei & Spiritus DEI denotant Patrem, Filium & Sp. S.

§. XXIX. Per Angelum faciei intelligit Smalzius Angelum creatum. Quod corroborare satagit autoritate Vatabli, Calvini, Oecolampadii. Addi potest jam H. Grotius. Videtur, inquit ad h. l. hic Angelus esse is, quem Michaellem nominat Daniel, quem DEUS populo Israelitico dederat protectorem, qui unus est de septem Angelis magnis sive faciei i. e. summis Satrapis regni cælestis. Daniel Heinsius Exerc. sacr. ad N. T. p. 126. Respondet Angelus, inquit, Εγώ εἰμι τὸ πνεῦμα ὁ παρρησιῶν τῶ Θεοῦ, Quod cum dixit Angelum se faciei, ut eleganter cap. 63. v. 9. Esaias loquitur, aut faciei Domini significavit. In omni angustia eorum, inquit Propheta, fuit ei angustia & Angelus faciei ejus salvos fecit eos: מַלְאָכִים פָּנָיו: quod Hellenistæ ἐγὼ αὐτῶν ὁ Κύριος. Non Angelus, sed ipse Dominus. Credo ut de Messia dictum. Sanctius comment. in h. l. Ego, inquit, majus hic subodoror. Constat septem esse Angelos inter alios, ut apparet, precipuos, qui stare dicuntur ante faciem DEI Apoc. I. v. 4. Gratia vobis &c. à septem spiritibus, qui in conspectu throni ejus sunt. Et idem cap. III. & V. quorum è numero fuisse Raphaëlem, ipse testatur Tobias cap. XII. v. 12. Ego sum Raphaël Angelus unus è septem, qui stamus ante Dominum. Ex his Spiritibus nemo, credo, dubitabit unum esse Michaellem, qui Synagoga princeps erat & cui populi DEI tutela creditur.

Nota: Mentionem facit D. Heinsius h. l. Hellenistarum. Quinam per hos sint intelligendi non convenit inter eruditos. Drusius, Grotius, Heinsius intelligunt Judæos græcè loquentes: vel, ut latius illorum mentem proponit Excell. Dn. D. Job. Tob. Major. ad Act. VI. v. 1. Origine Judæos, hinc inde dispersos, qui græcè loquerentur & græcâ bibliorum translatione uterentur in Synagogis suis per totum terrarum orbem, exceptis Hierosolymitanis & Judæam incolentibus: indeq; Dialectum illis peculiarem è verbis

ē verbis græcis & phrasi Ebraicā concretam confinxerunt
 tanquam in Asiā & toto orbe usitatissimam, eamq; *ἐκλει-
 στω* denominarunt. *Conformia D. Majori ē propriā senten-
 tiā dicit Cl. D. Calixtus Tract. de Pactis § 82. In eandem concedit
 sententiam, ut patet ē distinctione inter Judæos Hellenistas & Ju-
 dæos Hebraizantes, Arnoldus Boetius in de textus Hebraici V. T.
 certitudine & authenticā Epistolā, contra Ludov. Capelli criticam
 § 39. p. 44. Impugnavit sententiam de Hellenistis, quos alij Hebræos
 Græcienses etiam Græcienses sine addito appellant Cl. Salmasius.
 Nota I. Non minus controversitur hodiē de Hellenisticā, quo no-
 mine hodiē venit lingua N. T. originalis, quam de Hellenistis. Autor
 Apol. pro Heinsio summam ejus hoc modo recenset p. XI. Qui in
 Græcis fœderis antiqui Interpretibus versati sunt ignorare
 haudquaquam possunt ipsas Orientis phrasas passim hic ex-
 pressas. Eadem autem & scribendi ratione Evangelistas
 usos & Apostolos: qui ad Ebraismos, Chaldaismos, Græci-
 smos passim liberē deflectunt, de quo inter partes convenit,
 neque ulla ut videtur quidem controversia est. Quid igitur?
 Eam, quā Scriptores hi utuntur, linguam maximi do-
 ctissimiq; hujus seculi Scriptores Hellenisticam dixerunt, &
 eum iis hos secutus Heinsius. Hæc super re etiam cum Heinsio
 ferream contentionis reciprocavit Cl. Salmasius. Sixtinus ab Ama-
 lib. I. anti-barb. bibl. cap. I. p. 8. ob extantes Hebraismos vocat He-
 brao-Græcam. Sebastianus Pfochenius, editā de lingua græca N. T.
 puritate Diatribe, probare conatus est Stylum N. T. pure fluere. Sed
 quæ conatus est, eruditis latifacere non possunt, inquit Dn.
 D. Danhawerus Hodof. phen. I. p. 22. Quod Plautus Ptol. Mene-
 cbmi habet, non inconvenienter Stylo N. T. adcommodari potest.*

Atque adeò hoc argumentum (Stylus N. T.) græ-
 ciffat, tamen

Non atticiffat, verum siciliciffat.

§ XXX. Ut eò melius satisfiat Smalcio, conferri potest locus
 Esaie cum altero illo huic parallelo Exod. XIII. & XIV. capp. Ubi
 vocatur Angelus faciei *מַלְאָכִי* quod nomen aliis præter verum
 DEUM

DEUM est incommunicabile. Quod nobiscum fatetur Dionys. Vossius in R. Mos. Maim. p. 21. In N. T. cum I. ad Cor. X. v. 9. ubi qui hic audit Angelus faciei, tentatus dicitur ab Israelitis, expressè vocatur Christus. Dicit quidem Socinus I. Cor. X. *Nomen Christi non denotare Jesum Christum sed Moſen*. At gratis. Nuspiam in N. T. Moſes vocatur Christus. H. Grotius loco X^o 58 substituit *Θεός*. Sed falsò. Erasmus, Beza, Stephanus, qui multorum M S C, tum edita exemplaria quàm diligentissime contulerunt, constanter legunt X^o 58, Catech. Racov. p. 104. propter absentiam relativi in altero comparationis membro, subaudiendos Moſen & Aaronem dicit. Sed contra leges bonæ interpretationis. Vid. D. Glassii Phil. S. lib. III. p. 212.

§. XXXI. Deinde: Talia sunt subjecta, qualia esse permittuntur à prædicatis. Hic dicitur de Angelo faciei, quod salvos fecerit Israelitas, propter amorem summum & indulgentiam eos redemerit, portaverit & tulerit cunctis diebus seculi, quæ à nullo alio, qui non sit increatum Ens, infinitum, independens præstari potuerunt; quæque de Angelo increato, qui est Filius DEI, sermonem esse argumento sunt. Et hæc H. Grotio satisfacere quoque possunt. Cæterum quod Angelus faciei, qui dicitur fuisse Michael Angelus creatus, sit populo Israelitico Protector datus; vel, ut Sanctius habet: Sit Synagoga Princeps constitutus ei; populi DEI tutela credita, figmentum est. Quod attinet Heinſium illius mentem sanioſorem credo ac verba. Angelus enim faciei h. l. idem valet, ac personæ Angelus, quemadmodum Christus Ebr. I. com. 3. dicitur *חַבְרָאֵתִיךָ וְ מַלְאָכָאֵךְ וְ מַלְאָכָאֵךְ*. מַלְאָכָאֵךְ enim significat non solum faciem sed & personam II. Paral. XIX. v. 7. Jobi XXXIV. v. 19. Angeli verò communiter ita dicti sunt quidem coram DEO, stant ante faciem DEI &c. sed non sunt personæ Angeli. Hoc enim discriminis Angelum inter מַלְאָכָאֵךְ & communiter dictam interest. Sanctius locum Apoc. I. impertinenter adducit. Vid. D. König Vind. Sacris Loc. XIX. p. 77. Cap. III. v. 1. hæc sunt verba: *Hæc dicit qui habet septem illos Spiritus Dei & septem illas stellas. Cap. V. v. 6. Agnus stat tanquam mactatus, habens cornua septem & oculos septem, qui sunt septem illi Spiritus DEI emissi in omnem terram.* Nuspiam

Nuspiam dicitur quod Spiritus hi sint Angeli: vel etiam quod sint ante Dominum. Liber Tobiae non est in Canone, adeoq; vim probandi nullam habet. Sed quid hoc ad Michaëlem, de quo Daniel loquitur? num hic dicitur à Daniele esse ante Dominum, sive in conspectu DEI? nequaquam. Loca igitur adducta oppidò sunt ἀπερὶ δόναται. Et ne quidem dubitant, sed exsertè negant intelligendum Angelum creatum in plurimis locis V. T. multi & veteres Ecclesiae Doctores & ipsi Scriptores Pontificii allegati à Celeb. Dn. D. Dorscheo in Jud. Colleg. Theol. Argent. Sect. III. c. 2. p. 51.

§. XXXII. Adduci adhuc posset ex V. T. Angelica acclamatio El. VI. v. 3. quam directam fuisse ad filium videre est Joh. XII. v. 40. 41. ad Sp. S. Act. XXVIII. v. 25. Addi possent ex N. T. loca Matth. III. v. 16. 17. Matth. XXVIII. v. 19. Verum cum ab aliis dicta hæc accuratè satis & profundè tractata sint, illis immorari nolo. Unicum tamen & omnium evidentissimum non omittendum duco. Tres, inquit Joh. I. Ep. V. tm. 7. sunt, qui testimoniū perhibent, Pater, ὁ υἱός & Sp. S. & hi tres unum sunt. Hoc dictum variam antiqvis temporibus passum est sortem, dum quidam Codices illud habuerint, è quibusdam autem erasum fuerit. Cul-pam Orthodoxis imputat H. Grotius ad h. l. Verum Arianos depravasse hanc Joh. Epistolam testatur Socrates H. E. lib. VII. c. 32. *Veteres Interpretes significasse, inquit, quod quidam sint, qui Epistolam Joh. primam depravarint, ut in Christo hominem à DEO separarent.* Et legitur dictum hoc, præterquam quod habeatur in Codice Britan-nico, & nonnullis Stephani veteribus libris, ut refert Beza in h. l. in editione Complutensi & multis Græcis codicibus ac vulgatâ insu-per versione, apud Patres vetustissimos Cyprianum, Athanasium (quod perperam negat Beza ad h. l.) ut hoc mihi largitur B. D. Hor-neius dispp. II. de Canone Script. §. 17. p. 124. Excell. Dn. Præses Ex-erc. Anti-Soc. II. §. ult. his addit Hieronymum Prol. in 7. Ep. Can. Wendelinus præter hos habet fulgentissimum Ecclesiae Sy-dus, ut eum vocat Gerh. Joh. Vossius H. P. lib. I. cap. 21. p. 72. Ful-gentium in objectiones contra Arianos.

Nota: Henricus Nicolai in Irenico, quod repetit in Irenico defenso & explicato continuato part. III. §. 5. & 36. ob compendificandas li-
C
tes con-

res consensum trium priorum seculorum esse urgendum contra Photinianos, dicit. Sed D. Calixtus disp. de duab. qu. §. 45. Patres ante Nicænos innocenter quædam & minus cautè loquutos ex Hieronymo dicit. Excell. Dn. D. Hülsem. c. XVIII. §. 27. Brev. extens. Malè ageretur cum fide, inquit, Christianâ, si ex commentariis & privatis scriptis priorum trium seculorum, vel unus articulus de SS. Trinitate clarè & perspicuè demonstrandus & defendendus esset. Rationem hujus assignat D. Calixtus l. c. talem: quod orthodoxi subtilibus disputationibus non admodum opus habuissent, eò quòd Hæretici Ebion, Cerinthus &c. παρομειψέτην hæresin proposuerint & crasâ, quod dicitur, Minervâ. Nonnulli Theologi consensum Patrum quing. (quatuor fortè, inquit Celeb. Dn. Praeses Exercit. I. Anti-Soc. §. 14. primo enim seculo qui scriptis, de quibus indubitato constat, posteritati se commendarunt, sunt nulli.) Secularem urgent. Rem ampliat Wendelinus quando è seculo VI. affert Fulgentium. Interim quid alij hac in parte faciendum judicent, me non latet. S. Fulgentius (quid enim vetat, etiam è Sexto seculo insignem aliquem Scriptorem producere, inquit D. Henichius de Bon. Fid. Op. cap. I. §. 20.) lib. de Fide &c. Nec hoc, cum nondum convenit inter omnes, usque adeo curabitur. Quarere tamen lubet ex Wendelino in Syst. Theol. Maj. p. 210. ubi scripsit Fulgentius in Object. contra Arianos? Sed recordor, esse debet: Fulgentius contra Object. Arianorum. oculatissimus Wendelinus quandoque etiam hallucinatur. O semper acutos oculos!

§. XX XIII. Sed dicit Smalcus in refut. thes. Scopperi p. 9. se non negare Patrem, Filium & Sp. S. esse & hanc Triada appellari posse, sed ad constituendum dogma Trinitatis parum esse istorum trium extare mentionem: necesse enim esse, eos personas esse easq; divinas & in divinitate pares. Necesse iterum fore illas tres personas esse unam essentiam.

§. XX XIV. His postulatis Smalcii ex asse dudum satisfecerunt orthodoxi. Post illorum copiosam messem, spicilegium saltem instituam. Moneo tamen, ut rescindam ansam rixandi, in sacro codice totidem verbis non reperiri scriptum: Pater est persona, Filius

Filius est persona &c. sed illam locutionem ab Ecclesiâ introductam, ut etiam supra confessus sum. Satis esse judico, si cum Scripturâ locutus fuerim, inq; eâ expresse nominari Patrem, DEI Filium, & Sp. S. Et istum quidem alium à filio, illum alium à Spiritu S. Unumquemque verò ex his verum naturâ DEUM esse, probaverim. Utur terminis Ecclesiasticis aliquando uti necesse habeam. Addo Adversarios, cum *Φυσεως* suis è naturâ & definitione personæ petitis mysterium Trinitatis impugnant, non fidei nostræ substantiam, ut liquet è dictis, sed saltem locutionem Ecclesiasticam ferire. Conf. B. D. Gerh. L.L. T.T. de N. D. §. 98. p. 250. D. Menz. Disp. I. pro A. C. contra Apologet. Crocii §. 54. D. Calovius contra Crellium de V. D. P. p. 1778.

§. XXXV. Patrem esse personam divinam, non opus est operose probare. De Patre dubium nullum est. Hunc verò genuisse personam à se distinctam, filium sibi *ὁμοῦσιον* testatur Psaltes Ebraeus Psal. II. v. 7. Filius meus es tu, hodiè genui te. Et Mich. V. v. 1. *אֲנִי* plurali numero ad denotandam excellentiam & æternam generationis illius continuationem nativitas dicitur facta *לפני עולם* ante initium, ante dies seculi. Quod ita reddendum patet è Proverb. VIII. v. 22. seq. &c. per *אֲנִי* egressiones verò denotari nativitatem liquet ex antecedente *אֲנִי* prodibit, quod in tali significato alibi usurpat Scriptura Genes. XVII. v. 6. c. XXV. v. 25. II. Reg. XX. v. 18. Esa. XI. v. 1. & de nativitate, quæ facta est in Bethlehem explicatur Matth. II. v. 4. 5.

§. XXXVI. Generatio hæc non est nova essentiæ effectio, sed unius ejusdemq; essentiæ communicatio. Filius enim à Patre est non ut effectus à causa, sed ut communicatus communicatam habens essentiā à communicante Patre. Dices: Essentiā quia singularis est, est incommunicabilis. Resp. Dist. 1. inter essentiā absolutè & relatè consideratam. 2. Inter singulare, quod est incommunicabile scilicet pluribus specie vel numero distinctis.

§. XXXVII. Argumenta Socinianorum contra Psal. II. cum sint in tabulis famæ publicis non recoquam. *Hebræorum Magistri & veteres & novi*, ut est apud H. Grotium annot. ad Matth. I. v. 22. Psalmum hunc tum de Davide, tum de Messia exponunt. Verum

hos refutat ipse Psalmus. David enim non est filius DEI naturalis Patri *ὁμοῖός ἐστι* v. 7. nec ejus hæreditas fuit ad terminos mundi v. 8. nec est filius in quem fiduciam ponere debent homines. H. Grotius *ῥ* genui *de novâ vitâ regali, quam Pater Christo contulerit*, exponit: vel ut ad Act. XIII. v. 32. loquitur, *quod ipsum Regem fecerit, quod in Christo impletum*, dicit, *cum data ei potestas in cælo & in terrâ*. Matth. XXVIII. v. 18. Resp. Potestas in cælo & terrâ, vel ut loquuntur Theologi, *ἡ ἐξουσία* rerum omnium data Christo non secundum utramque, sed saltem secundum alterutram naturarum. Nam secundum divinam naturam ipsi in tempore nihil dari potuit. Remanet ipsi datam potestatem secundum humanam naturam. Verum quid hoc ad generationem? Sed huic obvertit H. Grotius. *Sicut qui nascuntur nosci incipiunt; ita etiam qui in magnum honorem evehuntur*. Sed quid hæc ad rem? nam prius comparisonis membrum malè ponitur in posteriori loco tertii, quod est nasci, in quo, *ῥ* nasci & in magnum honorem evehi, convenire debent. Sed nec hoc ipsum, etiamsi rectè positum fuisset, ad generationem quicquam faceret. Sumit enim H. Grotius non *Κυρίου* sed *ἡ ὑπερβολὴ* *ῥ* genui, quod tamen maximè propriè sumendum verba ipsa volunt & contextus svadet.

§. XXXVIII. Dictum Mich. V. de unicâ nativitate planè ad mentem Socinianorum H. Grotius explicat. Sed in determinando *subjecto* discedit. Subjectum illi est *Zorobabel*. Verum de Zorobabele exponi non potest, tum quod ipse Babylone non Bethlehemi natus sit: tum quod egressiones ante initium ante dies seculi ipsi convenire non possint. Et quod præcipuum est, in N. T. de Christo exponitur.

§. XXXIX. Qualis verò est generatio, talis etiam est filiationis. De illâ habetur Ps. cit. Filius meus es tu, hodiè genui te. Hoc nomen Filii absolute positum, quod hic fit, notat filium proprium & naturalem. Hinc & alibi vocatur *πρωτότοκος* *πρώτης κτίσεως*, primogenitus, ut reddit Vulgatus, omnis creaturæ Col. I. v. 15. *ἡ πρωτόγεννητος πατρὸς πατρὸς* unigenitus à Patre Joh. I. v. 14.

§. XL. Crel-

§. XL. Crellius de V. D. P. lib. I. Sect. II. cap. 31. quatuor causas, ob quas Christus dicatur filius DEI, enumerat I. propter natiuitatem. II. sanctificationem & missionem in mundum. III. Resurrectionem ex mortuis. Et denique IV. Exaltationem. Tres priores communes cum Socinianis habent Arminiani, dicti etiam Remonstrantes à Remonstrantiâ seu supplice libello: vel Remonstratio - Reformati D. Hornbek. Sum. Controv. Relig. de Remonstr. p. 456. & horum antesignanus Conradus Vorstius, quem suum esse ipsi non dissimulant. Vid. Coroll. Amplif. Dn. Præsidis adjecta in fine Disp. VII. contra Calvin. Eandem, cum enumeratis inflat tibi H. Grotius de V. R. C. lib. VI. §. 9. & ad eum annotatis p. 204. De causis filiationis in specie præter Dn. D. Calovium contra Crellium I, supra cit. egit Celeb. Dn. D. Dorscheus Vind. Interv. pro M. T. cap. XXXI. §. 16.

§. XLI. Quamquam in utraque natura Christus sit DEI Filius & detur tum ratio fundandi filiationis in Christo generatio ante secularis, tum fundamentum unio hypostatica: cum tamen natura humana & divina in unam personam intimè unita sint, utique totum suppositum completè & adæquatè unâ filiatione filiatum fuit. Optimè concludit hanc quæstionem Thomas p. 111. q. 25. art. 5. cum duæ fuerint in Christo natiuitates, duas quoque eadem ratione filiationes esse necesse est: Unam æternam, alteram temporalem. Quia autem unum tantum est filiationis subiectum persona scilicet divina, una quoque in illâ filiatio est.

§. XLI. Piscator, citante Crellio de V. D. P. lib. I. sect. 2. c. 35. contra locum Col. I. v. 15. ita insurgit: Τίς ἐστιν, inquit, parere significat non gignere & mari convenit non patri. At τίς ἐστιν de utroque sexu usurpant Scriptores, quos optimos græci sermonis autores habemus. Pindarus Olymp. Od. 7.

Ἐντα Ῥόδῳ πρὶ μυχθαῖς Ubi Rhodo (Nymphæ) aliquando mixtus
 Τέκεν ἑπτὰ υἱοὺς Genuit septem liberos
 Ταῖς νοήμασι Πρὶς ἀντιγῶν Qui sapientissimas cogi
 Ἀνδρῶν παρὰ δεξιᾶς Virorum acceperunt,
 Παῖδας

Homerus Iliad. B.

Τῶν αὖθ' ἡγεμόνδε μέγης ἀπάλαιτο ἄρηι
Φυλείδης ὃν τίετε διὶ Φιλῶ ἱπώτα Φυλεύς.

His rursus præerat Meges similis Marti
Phylides, quem generavit Jovi dilectus Phyleus.

Homerus Odyss. Δ.

Τόν δέ τ' ἐμόν Φασιν πατέρ' ἔμμεναι ἡδ' ἐτεκέσθαι

Hunc meum inqviunt Patrem esse atqve genuisse.

Scholiasfes in Idyllion secundum v. 12. Theocriti etiam sic scribit:

Τῇ Δήμητρει μυχθεῖς ὁ ζεύς πεκνοῖ Βησάτῃ Διαφέροισιν ἰχθυὶ καὶ
μεγαθῇ. Cererimixtus Jupiter Hecaten genuit, robore & magnitudine
præstantem. Sed instat Piscator. Vix reperiās exemplum ubi nomen
ex πρῶτο & præterito medio compositum genitivum ita regat, quasi
sit participium constans ex præpositione πρὸ: ita enim hic exponitur
πρῶτον πεκνοῖ πύσης κτίσεως, quasi sit πρὸτεχθεῖς πύσης κτίσεως i. e.
τεχθεῖς πρὸ πύσης κτίσεως. Resp. à nostra parte fiat contextus.
Dicitur enim quod sit ante omnia v. 17. quod per ipsum creata & in
ipso condita sint omnia v. 16. & in ipso consistant v. 17. Exem-
plum, quod jam occurrit, est tale: Xenoph. Πολλῶν οἰκέων οἶμαι
ἁπλῶν εἶναι præ multis servis arbitror præstantem esse. Homerus
πολλῶν αὐτῶν ἁπλῶν. Præstant præ multis aliis. i. e. αὐτῶν πολλῶν
ante multos.

§. XLIII. D. Cocceius ad ultima Mosis §. 989. dicit ut uni-
genitus est in filiatione, ita primogenitus respectu filiorum reliquorum.
Verum hoc simpliciter verum non esse ex iis, quæ dicta jam sunt,
constat. H. Grotius adh. l. dicit Christum dici primogenitum in cre-
atione secundâ. Resp. κτίσεως de quibus h. l. sunt vel visibilia
vel invisibilia.

§. XLIV. Johan. I. v. 14. Post Vallam, Erasmum videtur H.
Grotius vocabulum μονογενὲς vertere unicum. Verum converti
posse unicum mihi non placet, inquit Beza ad h. l. nec mihi. cætera,
quæ ad hunc locum annotat Vir doctissimus, ex Scriptis Socinia-
norum hausit, vel in gratiam illorum compilavit.

§. XLV. Dari

§. XLV. Dari adhuc aliam personam nim. Spiritum S. probatur è processione illius à Patre Joh. XV. v. 26. & filio vigore illius etiam dicti: quia filius habet potestatem mittendi Sp. S. Missio autem temporalis est manifestatio processionis æternæ. II. Quia dicitur Spiritus Christi Rom. VIII. v. 10. Spiritus Filii Gal. IV. v. 6. Spiritus Jesu Christi Phil. I. v. 19. In Trinitate autem dicitur persona quæpiam esse alterius, vel ut est principium ejus, vel ab eo ut principio. Principium alterius Sp. S. nemo dixerit. Restat ut ab eo ut principio sit. Quia III. dicitur Joh. XVI. v. 15. Omnia quæ habet Pater mea sunt. Relationem paternitatis excipiendam quavis videt. Quoniam ergò de Patre dicitur quod spiret Spiritum; adeoq; in Patre est aliquid secundum quod non est formaliter Pater sed Spirator, de Filio quoque dici debet, quod spiret Sp. S. atque adeò & ipse verus Spirator sit.

§. XLVI. Spiritum S. procedere à Patre non ut Personam sed *qualitatem* dicant Sociniani Joh. XV, v. 26. H. L. in sede propria per Spiritum idem significari dicit Beza in h. l. *Certum est, inquit, hic non agi de ipsâ Spiritus essentiâ, sed de ipsius virtute & efficacia in nobis: cujus virtutis autorem facit Patrem non ut sese vel ipsum Sp. S. excludat, sed ut discipulorum oculos à carnis infirmitate aversos ad Deitatis intuitum evehat; ut norint videlicet, quâ virtute sint deinceps confirmundi.* Verum actiones personales velut sunt, venire, à Patre procedere, testari de Christo Sp. S. personalitatem satis superq; evincunt. Satis appositè igitur, sic lubet *πνεῦμα θεῶν*, à Græcis, & contra Græcos ad essentiam Spiritus S. addo: personæ Sp. S. emanationem relationem probandam dictum hoc citatum est.

§. XLVII. Hanc processionem à solo Patre fieri dicunt Græci, quod faciunt etiam Sociniani. Weigelius partim à solo Patre, partim à Patre & Filio procedere dicitur part. II. post. p. 74. à solo Patre in V. T. ab utroque in N. T. distingvens ob id p. 59. inter Spiritum V. & N. T. M. Antonius de Dominis LVII. de Rep. Eccles. cap. 10. §. 119. ambiguè loquitur: *Spiritum S. à Patre & Filio non tanquam à duobus principiis, sed ab uno procedere, ego puto esse verum & Scripturis sacris non parum consentaneum, & negare hanc processionem puto esse periculosa.* Hæresin non facile dixerim: neque enim video undenam beatur

beaturne esse articulum fidei. DEUM esse unum in substantiâ & trinum in personis inter se distinctis; & filium genitum esse à Patre, & Sp. S. procedere à Patre & esse etiam Filij Spiritum in Scripturis expressum habemus, idq; firmâ sed simplici fide credendum est. Quomodo autem generetur Filius à Patre, quomodo procedat Spiritus à Patre, quomodo Spiritus dicatur etiam Filij esse Spiritus, num per processionem an alio modo; num missio sit idem quod processio, an diversa à processione & similia nimis anxie indagare est profectò damnable curiositatis.

§. XLVIII. In his verbis Marci Antonii de Dominis habemus quod desideramus. Simplex, sed firma fides est optima fides, sed fides quâ creditur Spiritum S. à Patre & Filio procedere determinando: & Sp. S. procedere à Patre & esse etiam Filij Spiritum num per processionem an alio modo non determinando non firma sed fluctuans fides est. Procedere autem Sp. S. à Patre & Filio per consequentiam è sacris literis deductionem evicimus. Et nî pariter Sp. S. procederet à Filio ut à Patre, summa essentia simplicitas tolleretur, personarum inæqualitas introduceretur, & nescio quæ in congrua non admitterentur.

§. XLIX. Generatio quidem Filij est etiam processio. Inter generationem tamen & processionem quanquam formale utriusque omnibus sit appropinquum multum est discriminis. D. Danh. Hodol. phæn. III. p. 135. differentiam horum actuum ponit in termino producto. D. Musæus Disp. Theol. III. §. 42. præter hanc in ratione principij. Addo rationem prioritatis & posterioritatis saltem in signo rationis.

§. L. Hactenus personalitatem Filij & Sp. S. ex proprietate charactericâ demonstravi. Probari eadem illa utriusque aliunde quoque posset, sed quoniam ante hac alii abundè hoc præstiterunt, *αὐτὰρ ἐπεὶ* saltem quorundam instituere volui. Sequitur ergò ut demonstretur utriusque divinitas.

§. LI. Christum naturâ DEUM esse docent divina nomina, quæ de Creatore & creaturâ univocè dici non possunt, nec inter appellativa referri. II. Attributa, quæ ab essentiâ neque re neque modaliter differunt. III. Operationes, quæ de essentiâ testantur ut effectus de suâ causâ. IV. Cultus: *Una est divinitas, eoque nec cultus*

cultus discerpi potest. *DEUS* noster est *DEUS* zelotypus, nec admittit quinquam in honoris sui partem: longè etiam minus quàm Rex Principem externum, vel Maritus alterum Virum. Gerh. Joh. Vossius lib. I. de O. & P. Idol. p. 26.

§. LII. Arminiani Socinianorum pulli, in Apol. Confess. cap. III. nomen *יהוה* non Rabinos tantum Judeos penè omnes, sed complures etiam orthodoxos lingua sacra peritos, inquit, pro voce planè fictitiâ habere. Nihil etiam certius aut liquidius esse, quàm nomen hoc creaturis in Scripturis passim attributum esse. H. Grotius ad II Sam. VI. v. 2. Ad deducendum inde arcam *DEI* &c. ad eam: hæc notat. Ad eam i. e. arcam, quàm Hebræi appellabant figuratè Dominum exercituum. Resp. Fictum est Rabinos pene omnes & complures orthodoxos nomen *Jod He Vau He*, ut nonnulli illud pronunciare amant, pro voce planè fictitiâ habere. Ambigunt non de nomine sed de descriptione nativâ, ejusdemq; pronuciatione. Vid. D. Gerh. de N. D. § 24. p. 214. Vitulo aureo tribuitur quidem Exod. XXXII. v. 5. sed ab Idololâtris. Quod bonum factum nemo dicet. Alibi creaturis ubi tribuitur, sit nonnisi in casu obliquo aut alio modo. Locus II. Sam. VI. v. 2. in fonte ita sonat. Ad deducendum inde arcam *DEI*, quàm invocabatur nomen, nomen *Jehova* Exercituum infidentia Cherubinis ad eam. Ut clarior fiat horum verborum sensus, addenda ex Junio & Tremellio ellipsis ad: ut sit sensus ad quàm invocabatur nomen. Atca V. T. saltem erat memoriale *DEI* præsentis. Hunc igitur ad illam, non ipsam arcam fuisse invocatam, cordati & pii vident & positus verborum requirit.

§. LIII. Thomas Henrici in Anat. A. C. art. I. quæst. I. frigidam quoque suffundit Hæreticis. Filius quidem dicitur *DEUS*, inquit, sed posset pertinax hæreticus replicare non per naturam, sed per gratiam ex Johan. X. v. 34. & 35. Quoniam & Lutherus nomen *DEUS* Es. IX. expunxit. II. Quia argumentum ex operibus divinis etiam incertum est ex solâ scripturâ, ut cum Job. I. v. 3. omnium creatio verbo tribuitur, vel instrumentaliter exponi potest: vel de virtute participatâ: vel cum exceptione verbi, quod à Patre creatum sit. Cum & Lutherani exponant, quod dicitur, omnia esse subjecta sub pedibus Christi, etiam juxta humanitatem per exceptionem alicujus rei creatâ, scilicet humanitatis. Sic & cum

D

Filius

Filius dicitur unum cum Patre, de Voluntatis unionē accipi quod ex Job. XVII. v. 22. seq. III. Quia argumentum ab attributis divinis non stringit, cum Lutheranis credat illa per Unionem personalem etiam humanitati Christi competere; & cum Christus dicitur Mediator in Scripturis Job. XIV. v. 14. & cap. VI. v. 7. &c. hoc Arianus pro sua sententiā longē majori probabilitatis specie adducere potest, quā Lutherani pro suā nonnulla scripturā dicta in medium proferunt. Etsi enim rectē intelliguntur de humanā naturā, non tamen Lutheranus certus esse potest duntaxat de humanā intelligi, cum ex doctrinā Ubiquitatis tam verē humana natura divinæ suæ idiomata communicat quā divina humana: unde etiam minoritas & inferioritas in ordine ad Patrem secundum divinam naturam communicata erit.

§. LIV. Illis, quæ opponenda erunt Thomæ Henrici, præmittere placet, quod habet Eminent. Dn. D. Dorscheus in Præf. detect. mal. fid. papalis circa, prob. SS. Trinit. Equidem jam intra seculi spatium grandibus vastissimisque commentationum biblicarum (Disputationum) voluminibus à regno pontificio tantum non obruti fuimus, ut non semel in mentem venerit, quod Gregorius Nazianzenus Episcopus Epist. I. ad Cledonium Presbyter adversus Apollinarium scribit, esse ibi οὐδὲς ἄλλο πλὴν τοῦ τῷ Θεῷ ὡς Θεὸς ὡς Θεὸς. Quamvis ex scriptorum & expilatorum inter scripturientes istos sociennos non desit audacia, ut sæpè congeriem diversissimarum opinionum & peregrinarum sine judicio interposito pro luce loci repositum inveniamus. Non opus est dictorum veritatem longè petitis probare. Testis sufficiens est, quem præ manibus habeo, Thomas Henrici. Sed rem ipsam aggrediar. Quod attinet locum Joh. X. Scopus Christi, est ostendere non esse blasphemum, quod Judæi pro blasphemiā reputabant. Dixerat Christus v. 30. se cum Patre unum esse. Judæi hoc pro blasphemiā reputabant, quod homo cum sit, se DEUM faceret, ita argumentantes v. 33. Q. Se DEUM facit cum homo tantum sit, ille est blasphemus. Tu facis te ipsum DEUM cum homo tantum sis. Respondet Christus non negando quod se DEUM fecerit, sed majorem infringendo argumentatione factā ex loco comparatorum: Si illi qui ratione officii citra blasphemiam in lege vocantur Dii, multo magis ego citra blasphemiam DEUS dici potero, ratio est, quia

quia meum officium excedit omnium Magnatum officium, sum enim à Patre sanctificatus & missus in mundum. *Responsio sufficiens ad necessitatem & conpictionem*, inquit Excell. Dn. D. Danhawerus Poolemosoph. p. 126. *quamvis non semper (nisi apud dociles auditores) ad consummatam rei controversa declarationem. Illa defungitur suo officio Disputator, hæc insuper Doctoris est.* Ita Satanam filiationem Christi in dubium vocantem refellit, ut non ausus fuerit contrahiscere, *quamquam an & quatenus Filius DEI sit? copiose non explicarit.* Patrium par ratio est. Deinde respondet ad min. negando se nudum esse hominem, sed simul verum cum Patre DEUM ita colligens: Si facio ipsa Patris mei opera oportet ut sim in Patre & Pater in me i. e. una cum ipso divina essentia. At verum pius. E. & posterius. Intellexerunt hoc Judæi, itaque denuò ipsum tanquam verum DEUM se facientem præhendere conantur v. 37. Merito ergò quis dicat cum Augustino. *Ecce Judæi intellexerunt, quod non intelligunt Ariani (Sociniani) idem enim irati sunt, quoniam senserunt non posse dici. Ego & Pater unum sumus nisi ubi æqualitas est Patris & Filij.* Tract. 48. in Joh. Ad locum Es IX. pergo. Vocabulum **IN** Lutherus non expunxit, sed aliter ac Vulgatus reddidit. *Lutherum nostrum hic notare opus hæud est, inquit Excell. Dn. D. Varenius in h. l. Res illa vel uno commate transfigitur, si legas: Und er heisset wunderbahr/ Rath / Krafft / Held / ewiger Vater / Friedesfürst.* Si habes quinque nomina & licet tertium in fontibus habeat DEUM fortem, robustum, parum tamen interest inter fontem & versionem. *Qui enim (persona hic supponitur) ita est robustus, ut sit ipsa Divinitas, igitur ipsa virtus DEI, die Krafft selbst / certè verus DEUS est.*

§. LV. Quod attinet argumentum ab operibus divinis. Profert Thomas Henrici locum Joh. I. v. 3. ubi omnium rerum creatio tribuitur verbo. Quod exponi posse dicit vel *instrumentaliter*. Resp. Creatio facta est sine auxilio Es XLIV. v. 24. Christus facit *ἡμεῖς ποιοῦμεν* Joh. V. v. 19. Nec obstat particula *ἡμεῖς*: Eadem I. Corinth. I. v. 9. Ebr. II. v. 10. de Patre usurpata reperitur. Hunc si causam instrumentalem dicere reformidamus, nec Filium dicere debemus. Esse verò causam principalem expressè dicitur Ebr. I. v. 10. vel de virtute participatâ, credo ut humanæ Christi naturæ

communicata idiomata divina. Verum reclamatur textus. Dicitur enim verbum fuisse in initio apud DEUM, fuisse ipsum DEUM, utique de virtute participatâ exponi non potest. Vel cum *Exceptione verbi*, quod à Patre creatum sit. Verum enim verò verbum, quod in initio fuit, increatum sit, necesse est. Quod adducit ex hypothesi Lutheranorum risu potius, quam refutatione dignum est. Locus Joh. XVII. v. 22. de voluntatis unione accipi non potest. Vid. D. Ægid. Hunnium ad c. l. Quod Calvinus locum I. Johan. V. de voluntatis Patris & Filii conformitate explicet, idem à nostratibus vapulat. Eundem verò locum B. Lutherus non erasit, sed in suis codicibus, quos habuit, non invenit: nec apud Syrum interpretem, Cyrillum &c. Vid. B. D. Horneji disp. II. de Canone Script. §. 17. p. 124.

§. LVI. Tandem quando dicit, *argumentum ab attributis divinis non stringere*, quod facit etiam Becmannus Disp. de personâ, statu & officio Christi, cum Lutheranus credat illa per unionem personalem etiam humanitati Christi competere, ad id Resp. Eo non labefactatur argumentum: quia doctrina nostra de Idiomatum communicatione humanæ naturæ factâ, ipsam essentialem Deitatem semper præsupponit & includit: neque enim Christus homo unquam omniscius, omnipotens &c. dici posset, nisi ei qui per naturam atque essentiam talis est, personaliter unitus esset. Quod verò ex doctrinâ Ubiquitatis minoritatem & inferioritatem in ordine ad Patrem Christo secundum divinam naturam communicatam dicit, hoc nihil est. si nostratum scripta de communicatione Idiomatum evolverit ignorare haudquaquam potest, quomodo prædicata in primo genere communicationis Idiomatum toti personæ verè ac realiter tribuant ut nihilominus propria naturarum suarum quæque naturæ vindicent prædicata hæc non sunt quæ utrique naturæ simul competunt, sed divina juxta divinam naturam humanam, juxta humanam E. g. Filius DEI natus est ex femine David sed *καὶ σάρκα* Rom. I. tm. 3. Sic DEUS est minor factus, sed secundum carnem sive naturam humanam. Sanè sicut naturæ ipsæ, utut per & propter unionem *ἐν ἀλλήλαις περιχωρεῖται*, nihilominus distinctæ sunt ac manent, nisi Eutychianam mixtionem fuisse factam statuere velimus: ita quo-

ita quoque proprietates earundem, tametsi de alterâ in personâ verè prædicentur distinctæ & inconfusæ manent. Hujus & illorum quæ dicta jam sunt, certitudinem habemus è solâ scripturâ non Pontifice Romano, quod nuper etiam urserunt P. Valerianus Magnus ejusq; Socii Actione tertiâ, quam peculiariter Dn. D. Calixto opposuerunt. Sed respondit Vir Cl. *se pontificium fore, si evicerint Romanum Pontificem vel jure divino & ab ipso Christo constitutum esse universalis Ecclesiæ caput, Principem aut Præsidem: vel pollere dote divinitus collatâ controversias circa doctrinam Christianam exortas ex cathedra suâ infallibiliter determinandi.* Quâ responsione & ego illos dimitto.

§. LVII. Ariani Spiritum S. personam esse concesserunt, sed natura DEUM negarunt. Utrumque negant Sociniani. Personam litatem suprà evici. Deitatem contra Socinianos asseruit Dn. D. Calovius in Socinianismo proflig. p. 222. & alii. Ad quos brevitatibus studio remitto.

§. LVIII. Ex his clarè liquet, quàm solis radii olim quom fudum est solent, ut Plauti verbis utar, Patrem, Filium & Sp. S. esse personas divinas & in divinitate pares. Unicum adhuc demonstrandum restat: has personas esse Unum essentiâ vel *Entiâ* ut vult Cl. Salmasius comment. de L. H. p. 117. Tres sunt qui testimonium perhibent, inquit Joh. I. Ep. V. com. 7. Pater, Verbum & Sp. S. & hi tres Unum sunt. *Οὗ τρεῖς εἰσιν οἱ μαρτυροῦντες ἐν τῷ ἁγίῳ, ὁ πατήρ καὶ ὁ λόγος καὶ τὸ ἄγιον πνεῦμα, καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὸ ἓν εἰσι.* Ego, inquit H. Grotius ad h. l. *quam ex manuscripto posui lectionem & quæ à multis aliis confirmatur libris, veram puto.* Verum Codex Britannicus habet *τρεῖς ἐν εἰσι.* Cyprianus etiam & alii. Et verosimilius lectionem illorum Codicum esse genuinam, qui legunt *τρεῖς ἐν εἰσι,* cum apud eundem Johannem cap. X. scriptum jam reperiatur Patrem & Filium unum esse.

§. LIX. Notum est, à Philosophis duplicem constitui Unitatem: aliam per se, realem & Metaphysicam, aliam verò per accidens & moralem. Cum hæc posteriori nihil nobis commercii est. Illa hic attenditur non tamen specifica aut generica, ne quis DEUM vel specie vel genere unum existimet, sed numerica.

§ LX. Tres personas esse unum essentiā vel unum eundemq;
 DEUM est fundamentum fidei Christianæ, in qvo differimus tum
 à Gentilibus multiplicantibus Deitatem, qvi sunt extra Ecclesiam:
 tum à Valentino, Basilide, Manete &c. qvi fuere in Ecclesiā. Qvi-
 bus meritò accensentur Sociniani: tum à Sabellianis, Judæis, Ma-
 hometanis, negantibus in eā distinctionem personarum, qvi sunt
 partim in partim extra Ecclesiam. Hoc fundamentum factum te-
 ctum tenuit & credidit B. Lutherus. Immeritò igitur qvidam Ano-
 nymus in tractatu cujus Inscriptio est: Revelatio Catholicismi ve-
 ri: *Das ist / Gründliches Urtheil von der friedsamsten und
 gewissen Lehr der Christen:* Megalandrum Lutherum, ob cri-
 minationes Pontificiorum inculcat, qvòd unum alterumve de uno
 DEO qvoad personam assumerit & docuerit, & Lectorem ad D.
 Pelargum in Admonit. de Arianis recent. p. 29. 30. D. Dorschei
 Præf. detect. malæ fidei papalis remittit. Verum contra crimina-
 tiones Pontificiorum respondit D. Pelargus in dictā Admonit.
 Respondit etiam Dn. D. Dorscheus ἐξ ἑνὸς criticā in A. C. publi-
 cè prælectā ac dictatā contra Roberti Bellarmini Judicium de libro
 Concordiæ. Adscriberem quæ in hanc rem habet Vir incom-
 parabilis nisi pluscula essent. Et quia propediem
 Commentarius iste, ut spero, lucem vi-
 debit, hoc labore superfedere
 possum.

COROLLARIA.

I.

Joh. Elai Terserus Annot. in Gen p. 2. *Vox* אלהים
 Inquit ratione declinationis est pluralis numeri, ra-
 tione sensus, nunc singularis est numeri, nunc plura-
 lis. Unde nunc DEUS redditur nunc Dii אלהים
 i. e. Dii,

i. e. Dii, inquit B. D. QVISTORPIUS Annot. ad
Gen. I. cap. Et ita quoque reddit B. D. Bald. Disp.
III. de Artic. Smalcald. §. 18. Creavit Dii, inquit,
cælum & terram.

II.

Ebr. IV. v. 12. 13. nonnulli de verbo scripto &
predicato exponunt. Stapletonus, ut est apud Cham.
Panstr. Cath. Tom. I. lib. 6 c. 6. §. 12. de Filio DEI
exponit. Nannemo de Termino Vita Disp. II. cap.
6. §. 5. secutus Hieronymum de eodem exponit. Nos
priorem expositionem ut communioem & textus
circumstantiis convenientiorem, inquit B. D. QVI-
STORPIUS comment. ad h. l. retinemus. Nulla
enim de Christo in hoc capite hactenus facta mentio,
nec ille in hac Epistolâ alibi *ἰσχυρ* dicitur. Verum
ante, Christi verbum cap. hoc v. 2. aperte *ἰσχυ* nomi-
navit. Alius in Expos. hujus Ep. p. 250. tum de
ἰσχυ *μεσσοεικω* tum de *ἰσχυ* *μεσσοεικω* exponit. De
illo agi v. 12. dicit. De hoc v. 13. Verum unius
non duplicis *ἰσχυ* fit mentio h. l.

III.

Papam errare non posse defendunt Pontificii.
At Stephanus sextus Papa Romanus erravit cum
Concilio. Iste siquidem (inquit Baronius ad annum
897.) vi summâ collecto conventiculo Episcoporum
simulq; Presbyterorum, Cardinalium sibi similium
Sergio,

Sergio, Benedicto atque Martino Diaconis, etiam
Joanne Paschali, alteroq; Joanne hominibus perdi-
tissimis, violatoribus Pontificia sepultura, Formosi
venerandum cadaver effossum & sepulcro extra-
ctum, tanquam vivum hominem ad judicium addu-
ctum judicari voluit. Cham. Panstr. Cath. Tom. 1.
lib. 112. cap. 6. S. 8.

IV.

Patres quidam, quos inter Orthodoxos nume-
ramus, gravissimos habent nexos. Tertullianus ad
Castra Montani transit. Hilarius errorem in fun-
damento erravit. Ergone Cacodoxos ad testan-
dum adducimus Patres? Resp. Cum D. Schillero
wider Scherkern von Eger/ p. 53. Wann wir Ter-
tullianum, Origenem anziehen/so ziehen wir Catho-
lische sie nicht an als Ketzer / sondern als Noche
Catholische Scribenten.

FINIS.

§. XLV. Dari adhuc aliam personam
batur è processione illius à Patre Joh. XV. v. 1.
etiam dicti: quia filius habet potestatem m
autem temporalis est manifestatio processio
dicitur Spiritus Christi Rom. VIII. v. 10. Spi
Spiritus Jesu Christi Phil. I. v. 19. In Trinit
sona quæpiam esse alterius, vel ut est princip
principio. Principium alterius Sp. S. nemo
eo ut principio sit. Quia III. dicitur Joh. 1.
habet Pater mea sunt. Relationem paterni
vis videt. Quoniam ergò de Patre dicit
tum; adeoq; in Patre est aliquid secund
maliter Pater sed Spirator, de Filio quoque
ret Sp. S. atque adeò & ipse verus Spirator si

§. XLVI. Spiritum S. procedere à Pa
sed *qualitatem* dicant Sociniani Joh. XV, v. 2.
per Spiritum idem significari dicit Beza in h.
*non agi de ipsa Spiritus essentiâ, sed de ipsius vir
tutis autorem facit Patrem non ut sese v
sed ut discipulorum oculos à carnis infirmitate ave
erebat; ut norint videlicet, quâ virtute sint de
rum actiones personales velut sunt, venire,
stari de Christo Sp. S. personalitatem satis su
tis appositè igitur, sic lubet *παρὰ* deû, à Gra
ad essentiam Spiritus S. addo: personæ Sp. S.
vam probandam dictum hoc citatum est.*

§. XLVII. Hanc processionem à solo
ci, quod faciunt etiam Sociniani. Weigelii
partim à Patre & Filio procedere dicitur par
Patre in V. T. ab utroque in N. T. distingvens ol
V. & N. T. M. Antonius de Dominis LVII. d
§. 119. ambigüe loquitur: Spiritum S. à Patre
à duobus principiis, sed ab uno procedere, ego puto
sacris non parum consentaneum, & negare hanc p
riculosam. Hæresin non facile dixerim: neque a

the scale towards document

n S. pro
re illius
Missio
II. Quia
IV. v. 6.
itur per
ab eo ut
at ut ab
nia quæ
lam qui
t Spiriti
est for
v od spi

ersonam
propria
qvrit, hic
in nobis:
excludat,
ntuitum
i. Ve
dere, te
t. Sa
Græcos
n relati

nt Græ
o Patre,
4. à solo
Spiritus
cap. 10.
anquam
cripturis
esse pe
nam ha
beatur